

Małgorzata Kutyla

Akademia Ignatianum, Polska

Postawy Polaków wobec innych narodów

Streszczenie

Analiza postaw Polaków w stosunku do innych narodów stanowi płaszczyznę dość złożoną. Na ten aspekt mogą się składać odmienne kategorie cudzoziemców, rozróżnione ze względu na pochodzenie narodowe bądź też rolę, jaką mogą odgrywać w różnych obszarach życia społecznego w naszym kraju. Z przeprowadzonych badań socjologicznych wynika, że w Polsce od lat dziewięćdziesiątych zarysowują się postawy otwartości, co jest określane poprzez wzrost sympatii w stosunku do innych narodów. Znaczącość tej postawy polega na tym, że do okresu przemian ustrojowych w Polsce obrona własnej tożsamości narodowej była kształtowana m.in. poprzez stosunek do innych narodów. Ponadto o postawach Polaków wobec innych narodów decydowały przede wszystkim określone wyobrażenia będące efektem postrzegania innych w kategoriach nadzwyczajności bądź podobieństwa losów. Jedną z zasadniczych zmian dotyczących funkcjonowania społeczeństwa polskiego po roku 1989, stanowiło otwarcie granic. W rezultacie kontaktów z „innymi” dokonały się przeobrażenia świadomości społecznej.

Jakkolwiek postawy otwartości charakteryzują polskie społeczeństwo po roku 1989, to jednak w tej kwestii można zauważyć pewne tendencje. Z przeprowadzonych badań wynika, że na początku lat dziewięćdziesiątych największym zaufaniem Polacy obdarzali narody zamieszkujące zachodnią część Europy, co mogło wynikać z faktu utożsamiania się z kulturą zachodnią. Mniejszą sympatią cieszyły się narody pozostające w naszym kręgu geograficzno-kulturowym. W najmniejszym stopniu obdarzaliśmy zaufaniem narody zamieszkujące na wschodzie Europy, co może być efektem funkcjonujących stereotypów i uprzedzeń, w znacznej mierze kształtowanych poprzez zaszciski historyczne. Obecnie możemy mówić o odwróceniu się sympatii od krajów „zachodnich”, a wzroście zaufania wobec naszych południowych sąsiadów.

Słowa kluczowe: postawa, naród, stereotyp, zmiana społeczna

Analiza postaw Polaków w stosunku do innych narodów stanowi płaszczyznę dość złożoną. Na ten aspekt składają się mogą odmienne kategorie cudzoziemców, rozróżnione ze względu na pochodzenie narodowe bądź też rolę, jaką odgrywają w różnych obszarach życia społecznego w naszym kraju. Z przeprowadzonych badań socjologicznych wynika, że w Polsce od lat dziewięćdziesiątych zarysowują się postawy otwartości, co jest określane poprzez wzrost sympatii w stosunku do innych narodów. Znaczącość tej postawy polega na tym, że do okresu przemian ustrojowych w Polsce obrona własnej tożsamości narodowej była kształtowana m.in. poprzez stosunek do innych narodów. Ponadto o postawach Polaków wobec

innych narodów decydowały przede wszystkim określone wyobrażenia będące efektem postrzegania innych w kategoriach nadzwyczajności bądź podobieństwa. Jedną z zasadniczych zmian dotyczących funkcjonowania społeczeństwa polskiego po roku 1989 stanowiło otwarcie granic. W rezultacie kontaktów z „innymi” dokonały się przeobrażenia świadomości społecznej.

Chociaż społeczeństwo polskie po roku 1989 charakteryzują postawy otwartości, to jednak w tej kwestii można zauważyć pewne tendencje. Z przeprowadzonych badań wynika, że na początku lat dziewięćdziesiątych największym zaufaniem Polacy obdarzali narody zamieszkujące zachodnią część Europy, co mogło wynikać z faktu utożsamiania się z kulturą zachodnią. Mniejszą sympatią cieszyły się narody pozostające w naszym kręgu geograficzno-kulturowym. W najmniejszym stopniu sympatią darzyliśmy narody zamieszkujące na wschodzie Europy, co może być efektem funkcjonujących stereotypów i uprzedzeń, w znacznej mierze kształtowanych poprzez zaszczości historyczne. Obecnie możemy mówić o odwróceniu się sympatii od krajów „zachodnich”, a wzroście zaufania wobec naszych południowych sąsiadów.

Na wzajemne relacje pomiędzy narodami mogą wpływać utrwalone i przekazywane z pokolenia na pokolenie uprzedzenia oraz stereotypy. Stereotypy są faktem społecznym, który wpływa na relacje międzyludzkie. Stwarzają one świadomość podziału na „swoich” i „obcych”. Piotr Sztompka definiuje stereotyp jako jednostronny, upraszczający, wyidealizowany obraz własnej zbiorowości i równie jednostronną, upraszczającą i negatywną wizję zbiorowości obcych (w skrajnym przypadku traktowanych jako wrogie) (Sztompka 2006, s. 112). Zdaniem Henryka Pietrzaka stereotypowe postrzeganie niesie ze sobą typową zawartość treściową, co może oznaczać, że wydzielonej, specyficznej grupie, np. Żydom, przypisuje się skłonność do dominacji w świecie politycznym, finansowym bądź w sferach masowego przekazu. W konsekwencji osoby wyrażające dany stereotyp żywią przekonanie, że są obiektem zagrożenia bądź zakusów ze strony stereotypizowanej grupy (Pietrzak 2000, s. 71). Zdaniem Tadeusza Pilcha stereotyp jest przekazywany następnym pokoleniom i raczej słabo poddaje się przekształceniom poprzez własne doświadczenie (Pilch 2007, s. 140). Jednocześnie Pilch podkreśla, że pojęcie stereotypu będące w zasadzie negatywną opinią, wynika z fałszywych bądź mglistych przesłanek. Niemniej jednak stereotyp pełni ważną rolę w strukturze społecznej. Zdaniem Michała Jagiełło każdy naród i społeczność ulegają stereotypom. Nie byłyby one trwałe, gdyby nie odpowiadały naturalnej potrzebie bezpieczeństwa jednostki, związanej ze „swoimi”, ze wspólnotą obyczaju, kultury oraz miejsca zamieszkania (Jagiełło 2000, s. 58).

Centrum Badania Opinii Społecznej od początku lat dziewięćdziesiątych prowadzi badania dotyczące stosunku Polaków do innych narodów¹. Generalnie pozwalają one stwierdzić, że wzrasta sympatia Polaków wobec innych narodów. Przeprowadzone w tym zakresie badania w roku 2011 wskazywały, że najwięk-

¹ Prowadzone przez Centrum Badania Opinii Społecznej badania nt. stosunku Polaków do innych narodów są powtarzane sukcesywnie od 1993 roku. Badania obejmują kwestię kształtowania się zmian sympatii i niechęci wobec narodów zarówno europejskich jak i pozaeuropejskich.

szą sympatią Polacy darzyli Czechów (51,0%), Słowaków (49,0%), Hiszpanów (47,0%), Włochów (47,0%), Węgrów (46,0%), Francuzów (45,0%) oraz Holendrów (45,0%), najmniejszą zaś Romów (22,0%), Arabów (23,0%), Rumunów (24,0%), Serbów (28,0%), Ormian (28,0%), Czeczenów (28,0%), Turków (29,0%) oraz Wietnamczyków (30,0%) (CBOS 2011). Z przedstawionych danych wynika, że Polacy większym zaufaniem obdarzają narody europejskie, które w świadomości uchodzą za kraje cywilizowane, o większym poziomie rozwoju społecznego. Są to kraje, które mogą być postrzegane jako te, w których są szanowane prawa obywateli i w których jednostka ma zagwarantowane możliwości samorozwoju, a więc zasługujące na naśladowanie. W grupie narodów, które Polacy obdarzają najmniejszą sympatią odnotowano przede wszystkim te, które charakteryzuje niski poziom rozwoju gospodarczego, jak również te, które nie należą do naszego kręgu kulturowego, a więc postrzegane jako obce i niemogące być wzorotwórczymi.

Kultura w życiu narodów przyczynia się nie tylko do rozwoju społeczno-gospodarczego, ale przede wszystkim utrwała tożsamość narodową. Wzajemne przenikanie się kultur może prowadzić zarówno do tolerancji jak i do konfliktów (Gajda 2005, s. 102). Kulturę europejską cechuje jedność i różnorodność. Przemiany, jakie dokonywały się na kontynencie europejskim wskazują, że mimo zmian w Europie w sposób ciągły występują określone idee, wartości i tendencje. Na tożsamość europejską składają się elementy kultury starożytnej Grecji, Rzymu, a także chrześcijaństwa. Z takich podstaw kulturowych wzięły swój początek idee humanizmu, demokracji oraz tolerancji. Europejskiej wspólnocie kulturowej, która została ukształtowana przez chrześcijaństwo, na znacznym jej obszarze jednostki podporządkowywały się jednemu, wspólnemu systemowi wierzeń i poglądów na świat. Temu systemowi wartości nie towarzyszyła ani wspólnota polityczna ani gospodarcza. Zdaniem Jacentego Siewierskiego społeczność chrześcijańska reprezentowała wielość monarchii w Kościele (Siewierski 2006, s. 21–22). Wraz ze zmierzchem dominującego wpływu chrześcijaństwa, w kulturze europejskiej pojawiły się dwa kierunki, które kształtowały nową tożsamość europejską. Z jednej strony zarysował się proces ukierunkowany na równość, z drugiej strony proces, który zmierzał do ulepszeń rzeczywistości. Kultura europejska w swoich zewnętrznych formach pozostaje kulturą chrześcijańską. Europejskość pozwala na realizację zasad wolności, demokracji, umiejętności współżycia oraz współpracy mimo występujących różnic narodowych, ekonomicznych i gospodarczych.

W kształtowaniu się współczesnych społeczeństw europejskich daje się zauważyć przejście od społeczeństwa losu do społeczeństwa wyboru (Ziółkowski 2006, s. 155), co nie pozostaje bez wpływu na kształtowanie się nowej kultury europejskiej. Zdaniem Leona Dyczewskiego kształtująca się kultura europejska ma przede wszystkim akcent ludzki, antropocentryczny. W jej tworzeniu dużą rolę odgrywają nie tylko wartości, cele i normy, ale też różnorodne czynniki, które hamują bądź ułatwiają jej rozwój. Wśród czynników, które utrudniają kształtowanie się nowej kultury Dyczewski wymienia te, które są związane z wymiarem konsumpcyjnym i materialnym nowego pokolenia Europejczyków. Wobec powyższego są zaniedbywane potrzeby wyższe, duchowe czy też rozwojowe. Wśród czynników ułatwiających kształtowanie się nowej kultury autor wymienia wzrost znaczenia tego, co

nazywa „inteligencją życia”. Zalicza do niej tych, którzy zarówno swoje życie osobiste jak i społeczne traktują w sposób całościowy, a w konsekwencji przyjmują odpowiedzialność za społeczeństwo i jego przyszłość. Traktują zatem człowieka jako podmiot wszystkich przemian społecznych. Zwracają uwagę na fakt, że obywatel Europy zwraca się ku wartościom podstawowym, poszukuje głębszych wymiarów ludzkiego życia i działania oraz szuka sensu życia. Kolejny czynnik stanowi rozwój elit, które są bardziej świadome integracji europejskiej. Wykazują one większe tendencje do nawiązywania kontaktów oraz łatwiej instytucjonalizują działalność w obszarze narodowym i międzynarodowym. Ostatni element ułatwiający kształtowanie nowej kultury, na który wskazuje Leon Dyczewski, stanowią turystyka i emigracja. W jego opinii oprócz negatywnych aspektów tych zjawisk, stanowią one ważny element europejskiej integracji kulturowej. Niemniej jednak autor wskazuje na fakt, że efekty byłyby zdecydowanie lepsze, gdyby Europejczycy wyeliminowali ze swojej świadomości pojęcie „obcego”. W stosunku do obcego występuje akcent obawy i zagrożenia. W konsekwencji taka sytuacja utrudnia przyjmowanie i dzielenie się wartościami, które są charakterystyczne dla danej grupy etniczno-kulturowej (Dyczewski 1995, s. 93–95).

Niemniej jednak warto zaznaczyć, że jednocząca się Europa nie jest dostępna dla wszystkich w jednakowym stopniu. Na kontynencie można zauważyć nowe podziały, które są szacowane względami ekonomicznymi i kulturalnymi. Globalny kryzys przyczynił się do wyartykułowania już istniejących podziałów, zarówno na poziomie ekonomicznym jak i kulturowym. Choć w mniejszym stopniu dotyczy on Europy Zachodniej, nie oznacza to, że bogate kraje zachodnie potrafiły zapobiec szerzącym się na ich terytorium aktom terroru czy też ambiwalentnym postawom wobec żądań wysuwanych przez mniejszości narodowe i religijne.

Być może okoliczności te spowodowały zmianę postaw wobec tych narodów Europy Zachodniej, które Polacy obdarzali największą sympatią. Na początku lat dziewięćdziesiątych zarówno Włosi (63,0%) jak i Francuzi (61,0%) należeli do kategorii najbardziej cenionych przez Polaków. Wysoki stopień zaufania jakim polskie społeczeństwo obdarzało te narody mógł być efektem traktowania ich jako pewnego punktu odniesienia bądź też dyfuzji określonych treści, uważanych za atrakcyjne i pożądane. Porównując poziom sympatii i niechęci Polaków w stosunku do narodu włoskiego i francuskiego warto odnotować, że wobec tych społeczeństw Europy Zachodniej najbardziej wzrosła niechęć i spadła sympatia. Źródeł przemian postaw w stosunku do tych narodów można szukać w intensywniejszych kontaktach oraz informacjach w mediach. Obcokrajowiec przestaje być kimś nieznanym, znajdującym się poza zasięgiem świadomości, lecz nabiera znamion konkretności. Osobiste kontakty, doświadczenia oraz wiedza na temat innych, przyczyniają się do zmiany poglądów, w tym przypadku demistyfikując nadmiernie pozytywne wyobrażenia.

Analizując poziom kształtowania się sympatii w stosunku do pozostałych narodów europejskich należy podkreślić, że generalnie odnotowano jej wzrost. Jednocześnie trzeba zaznaczyć, że w stosunku do obywateli państw zachodnioeuropejskich nie stwierdzono jednolitych tendencji wzrostowych, lecz ich zróżnicowanie. Wobec części z nich odnotowano wzrost sympatii po roku 2004, czyli od momentu wstąpienia Polski do Unii Europejskiej. W grupie tej znaleźli się Anglicy,

Holendrzy, Irlandczycy i Belgowie. Jednakże tendencje wzrostowe nie utrzymały się długo. W przypadku trzech pierwszych narodowości wzrost zaufania odnotowano w latach 2004–2007, zaś w przypadku Belgii w latach 2004–2008. Taka sytuacja pozwala domniemywać, że czasowy wzrost sympatii skierowanych do obywateli tych państw był podyktowany względami ekonomicznymi. Po wejściu Polski do struktur europejskich pojawiła się szansa zatrudnienia w krajach unijnych. Wielu Polaków skorzystało z takiej możliwości. Niemniej jednak nasilający się w Europie od roku 2008 kryzys gospodarczy spowodował, że część Polaków straciła pracę w krajach unijnych, co mogło wywołać bardziej krytyczne postawy wobec tychże państw i ich obywateli.

Proces wzrostu sympatii odnotowano również w stosunku do narodów Europy Środkowej². Od początku lat dziewięćdziesiątych spada niechęć do Czechów i Słowaków. W ciągu osiemnastu lat zaufanie do obu narodów wzrosło odpowiednio o 13 i 16%. Spadek niechęci odnotowano również w stosunku do narodu węgierskiego. Wyraźny wzrost sympatii do tych trzech narodów jest efektem wspólnej tradycji, doświadczeń historycznych, licznych podobieństw w przebiegu przemian społecznych. Stosunki polsko-węgierskie, które opierają się na wielowiekowej przyjaźni, rozwijają się pomyślnie i są wolne od konfliktów.

Na uwagę zasługuje kwestia postaw Polaków wobec narodów po naszej wschodniej stronie. Z przeprowadzonych badań wynika, że Polacy obdarzali je raczej niewielką sympatią. W kwestii tej trudno także mówić o jakiejś dominującej tendencji. Największym zaufaniem na początku lat dziewięćdziesiątych Polacy obdarzali Litwinów (24,0%), następnie Białorusinów (19,0%) i Rosjan (17,0%) (CBOS 2011). Wzrost sympatii Polaków wobec Litwinów i Łotyszy uległ niewielkiemu zahamowaniu po wejściu do Unii Europejskiej. W kolejnych latach zanotowano tendencje wzrostowe, podobnie jak w przypadku postaw wobec narodu białoruskiego.

² Zdaniem Zbigniewa Rykiela, mimo że Europa fizycznie i przestrzennie tworzy zwarty kontynent Eurazji, wyraźnie odznacza się odrębnością, gdyż opiera się na tożsamości kulturowej. Niemniej jednak na kontynencie europejskim dochodzi do podziałów obejmujących płaszczyznę kulturową, polityczną, fizyczną bądź gospodarczą. Wśród takich podziałów odnotowano ten na Europę Wschodnią i Zachodnią oraz mniej wyrazisty na Europę Środkową, Środkowo-Wschodnią, a także Południową i Północną. Podział Europy na wschodnią i zachodnią pod względem fizycznym wyznacza linia podziału biegnąca pomiędzy Bałtykiem a Morzem Czarnym; pod względem kulturowym podział obejmuje trzy kryteria: pierwsze dotyczy starożytnego podziału na świat grecki i rzymski; drugie nawiązuje do podziału między światem prawosławnym a katolickim oraz protestanckim; trzecie wyznacza podział między krajami słowiańskimi a germańskimi. Pod względem politycznym podział na Europę Wschodnią i Zachodnią był konsekwencją zimnej wojny (Rykiel 2009, s. 27–28).

Pojęcie Europy Środkowej według Rykiela ma charakter polityczny. Pierwsza koncepcja posługująca się tym pojęciem nawiązuje do dziewiętnastowiecznej koncepcji niemieckiej, wskazującej obszar potencjalnej ekspansji i dominacji kulturalnej, ekonomicznej, politycznej i wojskowej Niemiec. Druga koncepcja jest koncepcją amerykańską. Początkowo pojęciem tym określano pozarządowe państwa komunistyczne po drugiej wojnie światowej. Po zmianach ustrojowych w Europie na przełomie lat dziewięćdziesiątych XX w. terminem tym określano w Stanach Zjednoczonych Polskę, Czechosłowację oraz Węgry, podkreślając heterogeniczność tych państw oraz wysoki poziom rozwoju w stosunku do pozostałych. Zamiennie określano te państwa mianem Grupy Wyszehradzkiej (Rykiel 2009, s. 28–29).

Najmniejszą sympatią wśród Polaków cieszyli się Ukraińcy (12,0%). Być może niższe sytuowanie w świadomości społecznej krajów wschodnich ma swoje źródło w zaszcłościach historycznych. Należy wspomnieć, że Rzeczpospolita okresu przed-rozbiorowego, jak i dwudziestolecia międzywojennego była państwem wielonarodowym. Wśród wszystkich grup etnicznych jakie zamieszkiwały na terytorium państwa polskiego najwięcej konfliktów dotyczyło stosunków z Ukraińcami. Jak dowodzą badania, na początku lat dziewięćdziesiątych spośród mieszkańców krajów znajdujących się za wschodnią granicą, Polacy najczęściej niechęci przejawiali wobec Ukraińców i Rosjan. Ten wysoki odsetek utrzymywał się niemal przez całą dekadę. Niechęć wobec tych narodów, aczkolwiek utrzymująca się na wysokim poziomie, zaczęła nieco słabnąć po roku 2000.

Gwałtowny wzrost niechęci wobec Rosjan odnotowano w latach 2004–2005 (kolejno 53,0% i 61,0%). W kolejnych latach zanotowano tendencje spadkowe. Być może taka postawa Polaków ma związek z wydarzeniami na Ukrainie i rolą jaką w nich odgrywała Rosja. W badaniach prowadzonych przez Centrum Badania Opinii Społecznej, w zakresie postrzegania stosunków polsko-rosyjskich zanotowano trzy rodzaje postaw: pozytywne, negatywne oraz ambiwalentne. Na podstawie tych badań należy stwierdzić, że wśród badanych najczęściej dominowała postawa ambiwalentna, następnie negatywna. Znaczny wzrost postaw pozytywnych wobec narodu rosyjskiego odnotowano w maju 2010 roku. Blisko 30% ankietowanych stosunki polsko-rosyjskie określiło jako „dobre” (przy czym 52,0% jako „ani dobre, ani złe”, natomiast 15,0% jako „złe”). Te pozytywne postawy wobec Rosjan nieco osłabły w badaniach przeprowadzonych we wrześniu 2010 roku. Wówczas zanotowano spadek postaw pozytywnych o 10,0%, przy jednoczesnym wzroście postaw negatywnych (z 15,0% w maju do 28,0% we wrześniu) (CBOS 2010). Najprawdopodobniej na kształtowanie się postaw Polaków wobec Rosjan w tym okresie miały wpływ wydarzenia związane z katastrofą smoleńską i będące jej konsekwencjami.

Wśród postaw negatywnych w stosunku do narodu ukraińskiego zauważono tendencję spadkową. Zmiany te następują sukcesywnie, ale raczej wolno. W roku 2010 zanotowano najmniejszy odsetek osób, które darzą niechęcią Ukraińców (29,0%). Postawy sympatii są zróżnicowane. Sukcesywny wzrost aprobaty wobec narodu ukraińskiego daje się zauważyć od roku 2005. Tendencja ta może mieć związek z wydarzeniami, jakie miały miejsce na Ukrainie w 2004 roku (CBOS 2004). Z uznaniem polskiego społeczeństwa spotkało się opowiadanie większości społeczeństwa ukraińskiego po stronie demokracji.

Podsumowanie

Współczesna Polska przechodzi głębokie przemiany w różnych sferach życia. Wśród tych zmian kształtują się nowe postawy Polaków wobec innych narodów. Po przemianach ustrojowych na początku lat dziewięćdziesiątych społeczeństwo polskie stało się bardziej mobilne. Pod wpływem kontaktów z „innymi”, rozpowszechnienia się wiedzy o nich, zmian w systemie aksjonormatywnym spowodowanych procesami dyfuzji, zachodzą głębokie przeobrażenia w świadomości społecznej. Mają one związek z akceptacją określonych wartości. W konsekwencji tych przeobrażeń

zmienia się język dyskursu publicznego, który kładzie nacisk na większą otwartość, tolerancję oraz odejście od stereotypów. Nie oznacza to jednak, że wszyscy, których egzystencja koncentruje się wewnątrz europejskiego kręgu kulturowego myślą według tego wzorca i akcentują wartość kulturowej różnorodności.

Analizując postawy Polaków wobec innych narodów należy stwierdzić, że w okresie blisko 20 lat generalnie wzrosła sympatia wobec innych narodów, w tym do naszych sąsiadów. Zdecydowanie więcej sympatii zyskują mieszkańcy krajów, które są zlokalizowane w zachodniej i środkowej części Europy. Warto jednak podkreślić, że w tych postawach można zauważyć pewne tendencje. O ile na początku lat dziewięćdziesiątych niechęć w stosunku do narodów zachodnioeuropejskich, zwłaszcza Francji i Włoch była znikoma, zaś w stosunku do Czech i Słowacji oraz Węgier znacznie większa, to obecnie odnotowujemy odmienną tendencję. Polacy największym zaufaniem darzą Czechów i Słowaków. Na mniej więcej takim samym poziomie kształtuje się sympatia wobec Włochów, Węgrów oraz Francuzów, przy czym w stosunku do mieszkańców wymienionych krajów Europy Zachodniej odnotowano znaczny spadek sympatii. Ponadto w stosunku do obywateli pozostałych państw zachodnioeuropejskich zmienił się charakter postaw. O ile na początku lat dziewięćdziesiątych mogły one mieć charakter bezinteresowny, o tyle po wejściu Polski w struktury Unii Europejskiej postawy są kształtowane przez aspekt ekonomiczny. Mniejszą sympatią Polacy obdarzają narody po wschodniej stronie granicy, postrzegane jako mniej atrakcyjne i wzorcotwórcze zarówno pod względem kulturowym, jak i ekonomicznym.

Tabela 1. Stosunek Polaków do innych narodów

Narody	Jak by Pan(i) określił(a) swój stosunek do innych narodów?				Średnia
	Sympatia	Obojętność	Niechęć	Trudno powiedzieć	
Czesi	51	31	12	6	0,88
Słowacy	49	33	11	7	0,86
Hiszpanie	47	35	9	9	0,90
Włosi	47	33	13	7	0,81
Węgrzy	46	33	12	9	0,82
Francuzi	45	33	14	8	0,75
Holandrzy	45	35	11	9	0,78
Anglicy	44	33	16	7	0,68
Amerykanie	43	31	19	7	0,59
Grecy	43	33	14	10	0,69
Norwegowie	42	36	11	11	0,75
Szwedzi	41	35	14	10	0,69
Belgowie	40	36	12	12	0,69
Finowie	40	35	13	12	0,66
Irlandczycy	40	36	13	11	0,65
Japończycy	40	32	17	11	0,59
Austriacy	39	38	14	9	0,66

Duńczycy	38	37	13	12	0,62
Niemcy	38	31	27	4	0,30
Chorwaci	36	37	15	12	0,55
Litwini	36	35	19	10	0,42
Gruzini	34	35	18	13	0,44
Bułgarzy	33	37	20	10	0,39
Estończycy	33	36	17	14	0,47
Rosjanie	32	29	34	5	0,01
Ukraińcy	32	29	33	6	0,12
Białorusini	31	34	26	9	0,22
Chińczycy	31	32	26	11	0,16
Łotysze	31	36	18	15	0,38
Żydzi	31	31	31	7	0,03
Wietnamczycy	30	33	26	11	0,16
Turcy	29	28	33	10	-0,01
Czeczeni	28	29	31	12	0,04
Ormianie	28	31	25	16	0,18
Serbowie	28	35	24	13	0,21
Rumuni	24	28	40	8	-0,27
Arabowie	23	25	42	10	-0,42
Romowie (Cyganie)	22	24	49	5	-0,54

Tabela 2. Kształtowanie się sympatii wobec innych narodów

Narody	Wskazania respondentów według lat badań																
	93	94	95	96	97	98	99	01	02	03	04	05	06	07	08	10	11
Amerykianie	62	58	53	59	64	61	54	50	58	56	45	46	49	44	47	45	43
Anglicy	47	41	51	51	55	50	45	44	51	49	46	50	50	53	51	50	44
Arabowie	-	-	-	-	-	-	-	-	16	13	11	8	9	12	21	24	23
Austriacy	41	37	48	49	47	43	40	37	40	36	31	30	36	36	43	43	39
Belgowie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	33	39	40	42	43	40
Białorusini	19	17	18	21	22	19	18	26	26	22	21	18	23	27	34	34	31
Bułgarzy	19	16	23	23	23	20	20	25	26	24	22	19	24	29	35	37	33
Chińczycy	-	-	-	-	-	21	19	22	26	22	20	16	18	22	31	29	31
Chorwaci	-	-	-	-	-	-	-	25	29	28	-	-	-	-	-	40	36
Czeczeni	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	28	28
Czesi	38	30	43	44	45	41	44	47	50	50	49	46	52	53	53	53	51
Duńczycy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	35	32	40	41	45	43	38
Estończycy	-	-	-	-	-	-	-	24	31	28	26	21	28	30	33	35	33
Finowie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	32	30	35	37	-	43	40
Francuzi	61	51	67	62	60	58	53	55	51	48	45	43	48	52	49	51	45
Grecy	-	-	-	-	-	-	-	43	44	45	44	41	47	49	46	47	43
Gruzini	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	27	35	32	34
Hiszpanie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	47	47	53	49	52	51	47
Holendrzy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	42	42	48	48	46	46	45

Irlandczycy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	39	43	49	54	47	46	40
Japończycy	-	-	43	48	43	35	33	33	39	36	32	31	30	34	42	42	40
Litwini	24	22	35	36	36	29	30	36	38	36	38	32	36	38	41	42	36
Łotysze	-	-	-	-	-	-	-	26	29	29	29	25	29	30	33	33	31
Niemcy	23	26	35	43	38	32	31	32	38	36	33	34	33	30	38	39	38
Norwegowie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	46	46	42
Ormianie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	27	29	28
Romowie (Cyganie)	-	6	10	12	10	10	13	17	15	16	15	13	14	14	21	23	22
Rosjanie	17	16	17	21	20	19	17	23	24	22	18	16	22	24	30	34	32
Rumuni	9	8	11	12	11	10	13	15	15	15	14	12	16	16	25	26	24
Serbowie	10	12	14	15	16	13	14	17	18	17	15	12	18	19	29	31	28
Słowacy	33	32	44	38	39	36	34	42	42	43	41	36	44	48	51	51	49
Szwedzi	44	40	53	52	49	43	41	44	46	48	42	39	43	44	45	44	41
Turcy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	17	18	28	28	29
Ukraińcy	12	9	14	16	15	13	16	19	22	19	29	23	24	25	34	34	32
Węgrzy	47	41	56	48	47	44	44	47	48	45	43	39	45	45	48	49	46
Wietnamczycy	-	-	-	-	-	20	21	23	24	19	17	15	18	18	28	29	30
Włosi	63	54	66	62	63	55	53	54	54	53	50	52	52	51	54	52	47
Żydzi	15	17	25	26	28	19	19	19	23	21	18	20	20	23	24	31	31

Tabela 3. Kształtowanie się niechęci wobec innych narodów

Narody	Wskazania respondentów według lat badań																
	93	94	95	96	97	98	99	01	02	03	04	05	06	07	08	10	11
Amerykane	9	13	10	9	6	10	12	14	12	17	20	24	16	21	18	16	19
Anglicy	16	20	17	13	12	16	15	18	15	19	17	19	15	14	15	12	16
Arabowie	-	-	-	-	-	-	-	-	54	60	59	70	66	55	49	43	42
Austriacy	19	20	20	12	14	17	18	21	19	25	21	32	23	24	18	12	14
Belgowie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	25	19	16	13	11	12
Białorusini	47	49	53	50	46	48	50	40	36	44	37	51	39	34	26	23	26
Bułgarzy	41	43	42	39	39	41	40	36	30	35	32	42	34	28	20	18	20
Chińczycy	-	-	-	-	-	36	37	35	32	39	37	47	43	38	30	27	26
Chorwaci	-	-	-	-	-	-	-	32	26	30	-	-	-	-	-	14	15
Czeczeni	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	31
Czesi	28	32	25	22	19	22	18	15	15	18	14	22	14	15	12	9	12
Duńczycy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	25	18	17	14	11	13
Estończycy	-	-	-	-	-	-	-	26	20	26	21	34	25	22	21	15	17
Finowie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	26	21	17	-	11	13
Francuzi	9	13	8	6	8	11	11	9	12	19	19	25	16	14	15	10	14
Grecy	-	-	-	-	-	-	-	13	14	15	12	21	17	12	14	11	14
Gruzini	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	28	25	22	18
Hiszpanie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	18	12	13	10	8	9
Holendrzy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	20	13	12	12	10	11
Irlandczycy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	21	15	11	13	12	13
Japończycy	-	-	21	16	18	23	24	22	21	25	22	33	30	24	19	15	17

Litwini	43	43	33	31	30	34	29	24	24	26	21	31	24	22	17	15	19
Łotysze	-	-	-	-	-	-	-	27	23	29	23	34	28	25	21	15	18
Niemcy	53	45	38	31	30	39	39	36	31	38	34	38	33	39	32	28	27
Norwegowie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	9	11
Ormianie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	33	27	23	25
Romowie (Cyganie)	-	75	73	70	71	69	64	56	60	61	56	65	58	59	51	47	49
Rosjanie	56	59	59	57	53	55	57	47	43	49	53	61	47	46	41	31	34
Rumuni	66	68	68	70	66	66	63	56	55	58	54	62	52	51	40	35	40
Serbowie	55	51	57	49	44	50	48	42	42	45	40	51	43	40	27	23	24
Słowacy	27	27	22	21	22	26	21	15	17	20	16	26	18	15	13	11	11
Szwedzi	14	17	14	12	12	17	14	14	12	17	13	22	17	15	12	10	14
Turcy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	53	48	46	37	31	33
Ukraińcy	65	66	63	60	60	59	58	49	48	51	34	50	42	39	31	29	33
Węgrzy	18	21	14	16	16	20	15	15	14	19	13	25	18	16	13	10	12
Wietnamczycy	-	-	-	-	-	34	38	33	35	42	38	49	42	41	31	28	26
Włosi	6	12	8	7	8	11	11	8	10	12	11	15	14	13	12	10	13
Żydzi	51	47	45	41	41	48	49	47	46	47	45	50	45	40	32	27	31

Źródło: Komunikat z badań pt. „Stosunek Polaków do innych narodów”, CBOS

Uwagi:

1. Średnie mierzone w skali od +3 do -3
2. Liczby podane w %

Bibliografia

- CBOS (2004). *Wpływ ostatnich wydarzeń na Ukrainie na stosunek Polaków do Ukraińców*. Komunikat z badań, Warszawa: CBOS, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2004/K_190_04.PDF [29.12.2009].
- CBOS (2010). *Stosunki polsko-rosyjskie w ocenie społecznej*. Komunikat z badań, Warszawa: CBOS, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2010/K_129_10.PDF [20.09.2010].
- CBOS (2011). *Stosunek Polaków do innych narodów*. Komunikat z badań, Warszawa: CBOS, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2011/K_013_11.PDF [20.07.2011].
- Dyczewski L. (1995). *Kultura polska w procesie przemian*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Gajda J. (2005). *Antropologia kulturowa*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Jagiełło M. (2000). *Wspólnota w kulturze*. W: T. Pilch (red.) *O potrzebie dialogu kultur i ludzi*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, s. 57–75.
- Pilch T. (2007). *Historyczne korzenie i współczesna konieczność tolerancji*. W: D. Lalak (red.) *Migracja, uchodźstwo, wielokulturowość. Zderzenie kultur we współczesnym świecie*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, s. 127–151.
- Pietrzak H. (2000). *Następstwa i efekty stereotypowego postrzegania człowieka i świata społecznego*. Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- Rykiel Z. (2009). *Europa jako przestrzeń kulturowa*. W: D. Gizicka (red.) *Społeczne dylematy Europy*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 18–32.

Siewierski J. (2006). *Źródła tożsamości europejskiej*. W: J. Polakowska-Kujawa (red.) *Współczesna Europa w procesie przemian*. Warszawa: Difin, s. 17–32.

Sztompka P. (2006). *Socjologia. Analiza społeczeństwa*. Kraków: Wydawnictwo Znak.

Ziółkowski M. (2006). *Zmiany systemu wartości*. W: J. Wasilewski (red.) *Współczesne społeczeństwo polskie. Dynamika zmian*. Warszawa: Scholar, s. 145–174.

Abstract

The analysis of Polish attitudes towards foreign nations bears the marks of complexity. The prevalent factor is linked to the role of the specific nationality and its place in internal relations in Polish society. According to sociological research conducted in Poland it is clearly visible that since early 90s there are robust attitudes of frankness which may be measured in increase of friendliness towards foreign nations. The change in this attitude is the effect of a long-term period, before economic and systemic transformation, in which defense of national identity was developed by relations with foreign nations. Moreover, the Polish attitudes developed according to whether the given nation's culture was similar or distant to Polish one. One of the most important changes made in Poland after 1989 was the opening of the borders. The ongoing process of increasing contacts with other nations made significant changes in Polish social consciousness.

Although the attitude of frankness is dominant amid Polish society, there are some visible trends regarding this matter. According to the conducted research, in the early 90s the Polish mostly appreciated the nations from the western part of Europe and perhaps this was caused by the fact of identifying with western culture. For comparison, our middle-eastern European neighbours gained less trust. The eastern nations were the least trustworthy. This may be a result of the complex history and lingering prejudices. Currently, Poles more and more often abandon this way of perceiving the nations and become open to our eastern and southern neighbours.